

По-друге. Досвід багатьох країн світу свідчить, що не монополізація ринку навчальної літератури, а його відкритість, що обмежена лише рамками контролю за відповідністю встановленим стандартам освіти, може призвести до підвищення якості сучасних навчальних видань. Так, це буде відбуватися через збільшення кількості поданих на грифування підручників і навчальних посібників, але ринок відбере *найбільш якісні* і змусить видавництва зробити їх ще кращими, ще сучаснішими. На жаль, цій тезі не відповідають сьогоднішні тенденції в українській освіті.

Позитив щодо створення Українського центру оцінювання якості освіти на відміну від заплутаності і непрозорості нової процедури грифування, використання існуючої системи побудови держзамовлення на навчальну продукцію (за формою "знизу-вгору", а за суттю "згори-вниз") ніколи не дозволить змінити ситуацію. Зрозуміло, що сьогодні неможливо швидко перебудувати прийнятну модель створення і розповсюдження підручників за держзамовленням, але завдання необхідно ставити заздалегідь, з прив'язкою до необхідних та реальних джерел фінансування видання та апробації.

Шляхи до розв'язання цієї проблеми можуть бути вибудовані через втілення відповідних механізмів придбання підручників на рівні школи, а саме [2]:

1. Гроші на придбання підручників повинні заздалегідь плануватися та виділятися школам відповідно до кількості учнів. Школи повинні самостійно купувати підручники (або не купують, якщо у них є). Кошти, які не витрачені на підручники, за умови, якщо школа ними забезпечена, витрачаються на потреби та придбання підручників на майбутнє. Це є персональна та підзвітна відповідальність директора школи.

2. Рекомендацію для використання в закладах освіти можуть мати десятки назв підручників. Але за бюджетні кошти видавати не більше однієї назви підручника з одного предмету для одного класу. Доцільно припинити практику видання за бюджетні кошти 10-12 підручників з одного предмету для одного класу.

3. Для підручників, які купуються за бюджетні кошти, держава встановлює максимально «граничну» ціну.

Ключові слова: проблеми фінансування підручників, гроші на придбання підручників.

Список літератури

1. Волков В. Сучасний підручник: проблеми видавничої підготовки//Матеріали науково-практичної конференції "Дитяча книжка як засіб виховання, навчання і розвитку особистості", м. Кам'янець-Подільський, 2004 р URL: <http://www.web-standart.net/magaz.php?aid=7063>
2. Лікарчук І. Систему видання підручників треба змінювати URL: <https://osvita.ua/blogs/65545/>

Коршевнік Т. В.,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник,

провідний науковий співробітник

відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти,

Інститут педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА КУРСУ ЗА ВИБОРОМ «БІОЛОГІЧНІ СИСТЕМИ»

У профільній середній освіті значущість курсів за вибором зумовлена їхньою здатністю сприяти самоідентифікації учнів і задовольняти пізнавальні запити здобувачів освіти в

широкому контексті життя, культури, науки. Тому роль навчально-методичного забезпечення цих курсів – організація осмисленої участі школярів в освітньому процесі через усвідомлення ними цілей навчальної діяльності, оволодіння способами самостійної роботи, аналізу та оцінювання своїх особистих досягнень. Відтак, постає необхідність розроблення відповідної структури методичного апарату навчальних посібників курсів за вибором з біології. Одним із способів розв'язанні цього завдання вбачаємо у відході від предметного змісту, основою якого виступає структура біології як науки, до суб'єкт-суб'єктного, орієнтованого на актуалізацію та розвиток особистісних якостей учнів у різних видах діяльності у процесі вивчення цих курсів.

Сутність ідеї розвитку суб'єктності у профільному навчанні учнів полягає у тому, що учень, як суб'єкт діяльності, на основі вільного вибору змісту і способів опанування ним, співпраці з однокласниками і творчості у розв'язанні поставлених пізнавальних завдань досягає запланованих результатів навчання, до яких належать «знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів» [1].

З огляду на зазначене, зростає дидактична місія курсів за вибором. Розроблений нами курс за вибором з біології «Біологічні системи» має на меті не лише формування в учнів когнітивної бази і світоглядної позиції, що відповідають сучасному системному підходу до світу, але й орієнтований на створення позитивного емоційного фону здобувачів загальної середньої освіти, організацію партнерської взаємодії, результатом чого буде накопичення знань, вироблення спільних рішень, соціальної (обмін думками, обґрунтування власних позицій та ін.) і пізнавальної (пошук способів виконання завдань, розв'язання проблем) активності.

З метою реалізації розвивального потенціалу зазначеного курсу до навчального посібника «Біологічні системи» передбачено включення не лише відомостей про досягнення природничих наук у вивченні біосистем, але й питань загальнонаукового і загальнокультурного змісту, інформації про значення біології і природознавства в інноваційному розвитку людства, соціальну роль сучасних відкриттів. Завдання слід орієнтувати на з'ясування учнями місця природничих наук у розв'язанні проблем людства і вироблення власного ставлення до цього, визначення взаємозв'язків між різними напрямками природничих, суспільних і гуманітарних наук. На розвиток ціннісно-емоційної сфери учнів орієнтовано навчальний матеріал про природодослідників, які зробили вагомий внесок у дослідження біологічних систем (висвітлено широту наукових інтересів цих вчених, громадянську позицію, увагу до проблем культури і збереження біосфери), про морально-етичні аспекти наукових досліджень і технічних розробок.

Одна з головних функцій навчального посібника – функція суб'єктивації, що забезпечує кожному учневі проектування свого індивідуального освітнього маршруту, побудованого на усвідомленні особистої значущості пропонованого змісту, його впливі на світогляд особистості. Учень як активний суб'єкт освітнього процесу, має право вибудувати індивідуальну освітню траєкторію – «персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття

освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання» [1].

Для посилення діяльнісного і результативного аспектів посібника вбачаємо за доцільне надавати перевагу процедурним знанням [2]. Це уможливить моделювання різних видів діяльності (включаючи узагальнені способи подолання утруднень, комунікативні практики) і на цій основі дозволить наблизити старшокласників до світу професій, пов'язаних з дослідженням і застосуванням біологічних систем, організувати входження у соціоприродне оточення учнів як активних грамотних відповідальних громадян. За такої позиції зміст посібника набуватиме яскраво вираженого інтегративного характеру.

На особливу увагу заслуговує рефлексивний компонент посібника, який створює умови для самовизначення кожного учня у процесі вивчення курсу за вибором, ідентифікації себе в навчанні й житті, розвитку вміння оцінювати наслідки своїх вчинків і приймати самостійні рішення, оволодіння рефлексивними навичками.

Для розвитку в учнів уміння сформулювати особистісну позицію, осмислити результати своєї пізнавальної діяльності сконструйовано завдання, що спонукають учнів визначати істинність інформації, активно долучатися до діяльності оцінювального характеру.

Інформаційний компонент посібника, представлений різними видами знань, виступає не метою навчання, а засобом організації освітньої діяльності. Він допомагає сформувати в учнів уявлення про тенденції, закономірності, проблеми і досягнення наук у вивченні біосистем, знання про значення, ієрархію та взаємозв'язки біологічних систем, функціонування яких підкоряється єдиним закономірностям на різних рівнях масштабної і структурної організації життя на Землі.

Таким чином, поліфункціональність посібника курсу за вибором «Біологічні системи» полягає в тому, що він виконує мотиваційну, організаційну, інформаційну функції і функцію самопізнання.

Ключові слова: функції навчального посібника, курс за вибором

Список літератури

1. Верховна Рада України. 7 сесія. (2017, Вер. 2017). Закон №2145-VIII, Про освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Коршевнюк Т.В. Компонентний підхід до визначення змісту шкільної біологічної освіти. *Освітологічний дискурс*. 2016. № 1. С. 79-87.

Косянчук С. В.,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник відділу дидактики,

Інститут педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

КВАЛІФІКАЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ КНИГИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У навчальній літературі з дидактики акцентується на завданнях освіти, визначених на конкретному етапі розвитку суспільства (до уваги беруться економічні, культурно-соціалізаційні, політичні та інші інституційні пріоритети). Тож, безумовно, на змісті шкільної освіти позначаються як історичний поступ суспільства, так і стратегічні цілі й завдання,